

Uusi suomen kielioppi

V. A. HAILA—ANNA ISONIEMI: *Suomen oppikirja*. Otava. Helsinki 1954. 190 s.

Oppikoulun ala- ja keskiasteen äidinkielen opetuksen keskeisiä ongelmia on kielioppitiedon välittäminen oppilaille, niin että siitä olisi heidän henkistä kasvuaan ja tulevaa tarvetta ajatellen suurin mahdollinen hyöty. Asia on sukeltautunut vuosikymmenien aikana esille moninaisissa eri yhteyksissä. Entinen yksipuolinen sääntöjen päähänpänttääminen kaavamaisine lauseenjäsennysharjoituksineen on saanut uuden suunnan kannattajilta ankaran tuomion. Nykyaika käytännön vaatimuksineen on tunkeutunut vanhoihin luokkahuoneisiin ja pyrkii pyyhkimään kielenopetuksesta liian teoreettisuuden painolastin. On myös moitittu vanhaa opetusta, ettei se ole antanut riittävän monipuolista kuvaa elävästä ja kehittyvästä kielestä.

Kiinnostuneena äidinkielen opettaja tarttuukin vasta ilmestyneeseen uuteen kielioppiin, jonka kahdesta tekijästä arvovaltaisempi, äskettäin manalle mennyt fil.tohtori, yliopettaja V. A. Haila oli meillä tunnettu uudenaikaisen opetussuunnan edustajana. Ennen kaikkea odottaa jännittyneenä, mitä uutta ja arvokasta uusi oppikirja sisältää, sillä joutuuhan tavallinen opettaja käytännöllisessä työssään usein seuraamaan niitä

metodisia ohjeita, joita kirjan tekijät ovat antaneet.

Esiteltävänä olevan suomen oppikirjan esipuheessa — tekijät ovat tietoisesti välttäneet kieliopin nimitystä — tuodaan esille selvin sanoin opetuksen tavoite: kielen rakenteen tunteminen ja sen käytännöllinen hallinta. Ensinmainittu ei kuitenkaan merkitse monimutkaisen sääntöverkon kutomista. Teoreettinen tarkastelu on tarpeellista vain, jotta nuoren ihmisen jo osaama kieli saisi selvyyttä ja ryhtiä. Kieliopin systeemi on lopputulos. Sen tähden järjestelmään ei pitäisi pyrkiä liian aikaisin, ja yleensäkin ainesta on siirretty yhä enemmän eteenpäin ylemmillä asteilla luettavaksi. Opettajalle on kuitenkin jätetty vapaus runsaaseen liikkumatilaan.

Alkusoissa mainittuja periaatteita on pyritty johdonmukaisesti noudattamaan. Kieliopin leiman hävittäminen on ulotettu kirjan painoasuunkin, josta puuttuu tavallinen tämänlaatuisen oppikirjan silmälle tuttu kirjavuus. Kieliopissa yleisiä lihavalla ladottuja sääntöjä ja määritelmiä ei tapaa. Esimerkitkin on yleensä painettu samaa kirjasinlajia käyttäen kuin muu teksti. Teos on näin saanut hieman »tasapaksun»,

yksitoikkoisen, mutta toisaalta rauhallisen yleissävyn. Varmaan tulee oppilaalle ala-asteella tuottamaan vaikeuksia kieliopin sisältämän tiedon tasaisesta virrasta erottaa mieleenpainettava ja tärkeä. Ohjaajan on silloin tultava apuun ja opetettava alleviivauksen aakkosia. Opettajalle on mainio asia, että koko kieliopin koulukurssi on mahduttettu samojen kansien sisälle, mutta sopii epäillä, tarttuuko tavallinen koulupoika tai -tyttö kuudentena kouluvuotena enää kovinkaan innostuneena ala-asteelta saakka käyttämäänsä oppikirjaan.

Oppiaineksen luetuttamisen ryhmittelyssä on noudatettu Kettusen ja Vaulan kieliopin jaksottelusta edelleen kehiteltyä ja selvennettyä jaottelua. A-jakso tultaisiin lukemaan oppikoulun kolmannella alimmalla, B-jakso keskiluokilla ja C-jakso lukiassa. Kirja jouduttaisiin näin ollen käymään läpi vähintään kolmeen otteeseen, kerta kerralta yhä perusteellisemmin. Runsaat harjoitukset ja onnistuneet esimerkit, joissa saattaa tavata kieliopeissa epätavallista huumoriakin, tuovat varmaan vaihtelua muuten kuivahkoksi pyrkivään opetukseen. Edelleen se yleinen kieli-tietous, joka oppikirjaan sisältyy, esim. mielenkiintoinen esitys sanastomme kehityksestä, on omiaan avar-tamaan nuoren käsitystä omasta kielestämme. Toisaalta ei kuitenkaan teosta ole liikaa kuormattu äännehistoriallisella pikkurihkamalla, josta kouluasteella ei ole suurtakaan hyötyä. Ansiopuolelle on myös luettava runsaat tyyliopilliset neuvot, esim. jo ala-asteelta lähtien sanaston kartuttamiseen ja värikkääseen ilmaisuun tähtäävät harjoitukset ovat paikallaan. Fennistisiä ilmauksia, sellaisia kuin »Kirves on mainiossa terässä», »Kyl-läpä olet olevinasi», on vedetty esiin svetisismien tai muiden epäsuoma-

laisuuksien eläviksi vastalauseiksi. Puhuttuun kieleen on myös kiinnitetty enemmän huomiota kuin aikaisemmissa kieliopeissa ja annettu silloin tällöin suullistakin esitystä koskevia neuvoja, jotka liittyvät luontevasti muuhun opittavaan, kuten esim. suoran kysymyslauseen opetuksen yhteydessä annetut ohjeet suomalaisesta vastaamistavasta osoittavat.

Pyrkimys väljempään ja vapaampaan kieliopin käsittämiseen ilmenee kauttaaltaan sääntöjen ja määritelmien karttamisena. Selittävä ja ohjaava esitys on kieltämättä miellyttävämpää kuin sotilaallisen tiukka ja karu »imperatiivityyli», mutta eri asia on, onko edellinen yhtä tehokas kuin jälkimmäinen. Pilkkujen käytön ohjauksessa tuskin sentään voidaan välttyä säännöiltä, vaikka kehitys ilmeisesti viekin yhä vapaampaan ja niin ollen yhä vaikeammin säännöillä sidottavaan pilkutustapaan. Eron havaitsee selvästi, kun vertaa Setälän aikoinaan antamia kategorisia käskyjä Hailan ja Isoniemen vapaamielisiin neuvoihin. Vaikka äidinkielen opettaja tunnustaisikin ymmärtävänsä, ettei lyhyitä konjunktioilla tai vastaavalla sanalla yhdistettyjä lauseita tarvitse erottaa toisistaan pilkulla (»En tiedä kuinka käy.» »Ilmassa liiteli pallo joka pian halkesi.» »Oivalsin että niin täytyi tehdä.»), niin hän joka tapauksessa tuntee opettaessaan seisovansa hie-man hyllyvällä pohjalla. Ainakin alaluokilla olisivat mahdollisimman yksinkertaiset pilkkusäännöt paikallaan. (Muuten lienee niin, että nykyinen »vapaus» pilkuttamisessa on suurelta osalta vain taidottomuutta.) Sanajärjestyksen opettamisessa asetutaan kirjassa liian kaavamaisista suoraa sanajärjestyksestä vastustamaan, kuten on tehty aikaisemmissakin kieliopeissa. Vapaan sanajärjestyksen tueksi on

poimittu esimerkkejä kansankielestä.

Muuten huolellisesti toimitettuun oppikirjaan on päässyt pujahtamaan muutama epätarkkuuskin. Alussa on suomen kielen puhumisalue sanonnan viimeisteleättömyyden vuoksi esitetty väärin, ja Kiven tekstin sitaateissa on joitakin virheitä. Tietenkin tällaiset pikkurikkeet painavat vaa'assa vähän verrattuina niihin ansioihin, joista edellä oli puhetta.

On syytä olla iloisia, että kieliopin opetuksen uudistamisesta ei vain puhuta, vaan myös ryhdytään käytännöllisiin toimenpiteisiin niiden periaatteiden ja ajatusten toteuttamiseksi,

jotka nykyaikaisessa kielenopetuksessa on tunnustettu oikeiksi. Ilmestynyt Hailan ja Isoniemen Suomen oppikirja on tästä osoituksena, ja on toivottavaa, että äidinkielen opettajat — mukaanluettuna vanhempi polvi, joka saattaa monesti uudistuksiin suhtautua ennakkoluuloisesti — tutustuisivat uuteen kielioppiin ja kokeilisivat sitä käytännössä, jolloin voitaisiin selvästi todeta sen ansiot ja mahdolliset puutteet. Rohkenisin omana mielipiteenäni etukäteen sanoa kirjan soveltuvan parhaiten keskikoulun kahdelle viimeiselle ja lukioasteen ensimmäiselle luokalle.

YRJÖ PENTTINEN